

vi med den; vi måste ha ett dialogiskt förhållningssätt till bilder. Det här är samtidigt ett genomgående förhållningssätt för Jensen när han går vidare för att söka efter en pilgrimsteologi för idag. Jensen relaterar hela tiden till den samtida människans tolkningsramar och pekar på svårigheten att förmedla kyrkans traditionella bilder, berättelser och föreställningar i vår kontext. Samtidigt vill Jensen inte överge varken den allmänna kyrkans tradition eller den specifikt lutherska. I sökandet efter en pilgrimsteologi som går att tolka dagens pilgrimsvandringar med fastnar han till sist för en teologi som utgår från Luthers lilla katekes. De fyra huvudmotiv från katekesen som lyfts fram vill Jensen se som en hjälp för dagens pilgrimer att koppla samman sina egna pilgrimserfarenheter med Guds närvaro, en slags tydningshjälp i tillvaron.

Jensens bok är en av de mest intressanta som skrivits om nordisk pilgrimsvandring med sitt breda antropologiska, sociologiska, historiska och teologiska grepp. Det sista avsnittet med en pilgrimsteologi utifrån Luthers lilla katekes tycks emellertid sakna den empiriska klangbotten som övriga boken har. Jag blir inte själv övertygad, och det framgår inte heller att den fått ett gensvar hos andra. Men det går att se det som ett av många försök i en protestantisk kontext föra teologiska samtal om pilgrimsvandring.

Anna Davidsson Bremborg,
Docent, Landskrona

Kevin Shilbrack, *Philosophy and the Study of Religions: A Manifesto*. New Jersey: Wiley-Blackwell, 2013. 245 sid.

Som framgår av undertiteln är Shilbracks bok ett manifest, alltså en programskrift. Som framgår av huvudtiteln är det specifikt förhållandet mellan filosofin och studiet av religioner (observera pluralis) som utgör bokens tema. Innehållsligt består boken av två huvuddelar där den ena delen avgränsar vad Shilbrack menar bör avses med religion och den andra delen besvarar vilka uppgifter det filosofiska studiet av religion bör ha. På frågan om vad religion är så ger Shilbrack en definition som förenar substantiella och funktionella definitioner så att form och innehåll sammanfaller på ett sätt som stramar upp begreppet till att inte omfatta alla metafysiska föreställningar och inte heller alla praktiker med paralleller i religioner. Definitionen försvarar Shilbrack pragmatiskt med att en tänkt religionsdefinition bör täcka in det vi oreflekterat förstår med religion och stänga ute det vi inte uppfattar som religion. Det är endast, menar Shilbrack, i en förening av substantiell och funktionell (form och materia) definition som vi kan uppnå detta syfte. Med denna definition i ryggen så kan författaren fortsätta att ställa kritiska frågor runt vad en filosofi om religion bör innehålla och han besvarar frågan med att filosofin behöver tillägna sig empirisk data och en vetenskaplig

analys av dessa data för att kunna ägna sig åt att utvärdera religioners betydelse och bärigheten i deras anspråk.

Det som ger framställningen kraft är att Schilbrack utvecklar denna programförklaring i uttalad polemik mot hur religionsfilosofi hittills har bedrivits. Religionsfilosofin har, enligt författaren (och recensenten instämmer), varit insulär genom att inte gå i dialog med andra religionsvetenskapliga discipliner och partikulär i sitt ensidiga fokus på att finna rationella försvaret för den kristna tron. Disciplinen har varit dåligt empiriskt informerad och gjort rekonstruktioner av religion (nästan uteslutande kristendom) som dåligt svarat mot den religiöses självuppfattning. Disciplinen har också varit illa informerad om vetenskapliga analyser av religion från fält som sociologi, historia och psykologi. Det mest graverande, menar författaren, är att undervisning och vetenskapliga publikationer inom religionsfilosofi nästan uteslutande rör kristendom och bara i undantagsfall andra religioner. Disciplinen behöver därför bredda sin kompetens för att råda bot på denna frapperande enkelspårighet om den skall kunna göra anspråk på att vara religions- och inte bara kristendoms-filosofi.

Det bör noteras att Schilbrack skriver för en anglosaxisk publik i ett klimat där ensidigheten om möjligt är större än vad den är i Sverige och där konfessionella inslag hör till vardagen. Hans budskap är kanske mer kontroversiellt internationellt än vad som framgår sett från vår svenska horisont där det i vart fall teoretiskt görs en klar åtskillnad mellan religionsfilosofi och kristen apologetik. Budskapet äger dock aktualitet även här om vi ser till vad som skrivs och undervisas inom det religionsfilosofiska ämnet, där tyngdpunkten fortfarande ligger på de klassiska frågor som uppstått ur kristendomen, exempelvis teodicé och omniegenskapernas möjlighet att ges en motsägelsefri uttolkning. Lite eller inget filosofiskt krut spills på övriga religioner bortsett från strödda hälsningar till kristendomens Abrahamitiska grannar. Schilbracks *J'accuse* genljuder därför med klar ton upp till våra breddgrader och hans fråga med vilken rätt vi kan kalla ämnet religionsfilosofi trots vårt synnerliga snäva intresse är fullt berättigad även här. Liknande kritik mot ämnet har förvisso rest tidigare men då mer som randmärkningar och från filosofer (t.ex. Dennett) som inte själva är uttalade religionsfilosofer. Schilbracks kritik känns ny och fräsch just därför att den kommer från de egna leden och är fylligt nog att utgöra en sammanhängande monografi. Avsnittet om hur religion bör definieras är dock mindre nytänkande och frågan har diskuterats livligt i flera perioder under det gångna seklet. Att förena funktionella och substantiella definitioner av religion är heller inget nytt utan sådana förslag har framkastats tidigare och mer djuplodande av andra (t.ex. i Johan Modéés avhandling). Dock rymmer Schilbracks framställning en värdefull översikt av de problem som uppkommer ur ensidigt funkt-

ionalistiska respektive substantiella definitioner och även en översikt av kritiken mot själva religionsbegreppet.

Vad jag framförallt saknar hos Shilbrack är en diskussion om av vad det innebär att bredda ämnet utanför de klassiska frågorna som kristendomen givit upphov till. Argumentationen hade stärkts betydligt om författaren visat på bredden i de forskningsfrågor som fått ligga för fåfot. En möjlig invändning mot Schilbrack är nämligen att samma frågor uppkommer i alla religioner och att därför väldigt lite gått förlorat på grund av den inriktning ämnet haft om man bortser från de tillfällen då det handlat om specifika försvar av den kristna tros läran. Även islam och judendom har ju teodicé och i vart fall den förra har även problem med omniegenskaperna. Argumentet skulle då vara att religionsfilosofin i vart fall i det ena fallet slagit tre flugor i en smäll och alls inte varit så insulär som Schilbrack påskiner. Schilbrack skulle kunna replikera att vi missat en annan av hans kritiker, nämligen att religionsfilosofin behöver bli bättre empiriskt informerad och inte förutsätta att det filosofiskt intressanta problemet är detsamma för alla tre religionerna bara för att det har en yttlig likhet. Frågan kvarstår dock om exakt vilka dessa andra frågor är och det är på det hela taget olyckligt att Schilbrack inte förmår att lyfta fram tydliga exempel i sin framställning. Trots denna svaghet så är boken högst läsvärd och bör stämna varje religionsfilosof till eftertanke.

Jerker Karlsson
Doktorand, Lund